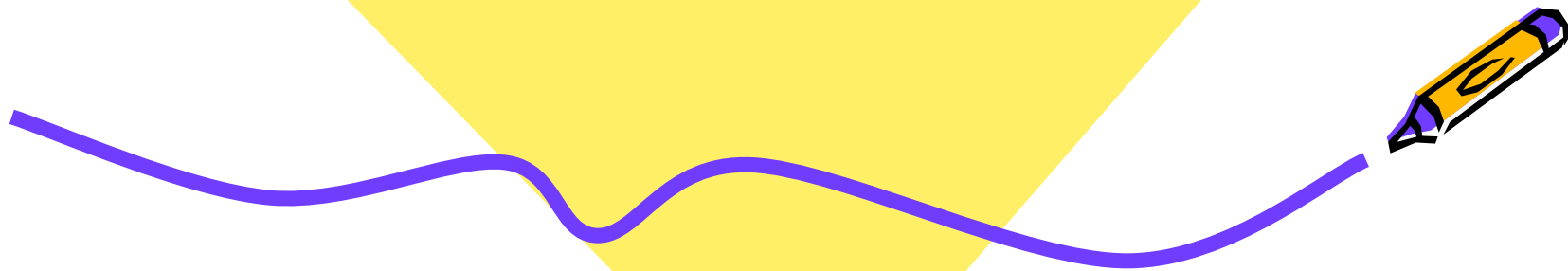

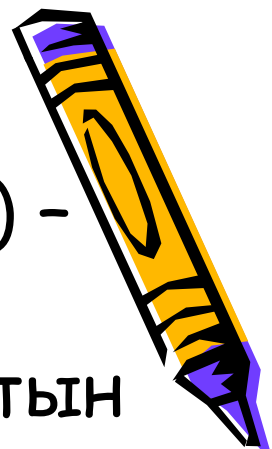

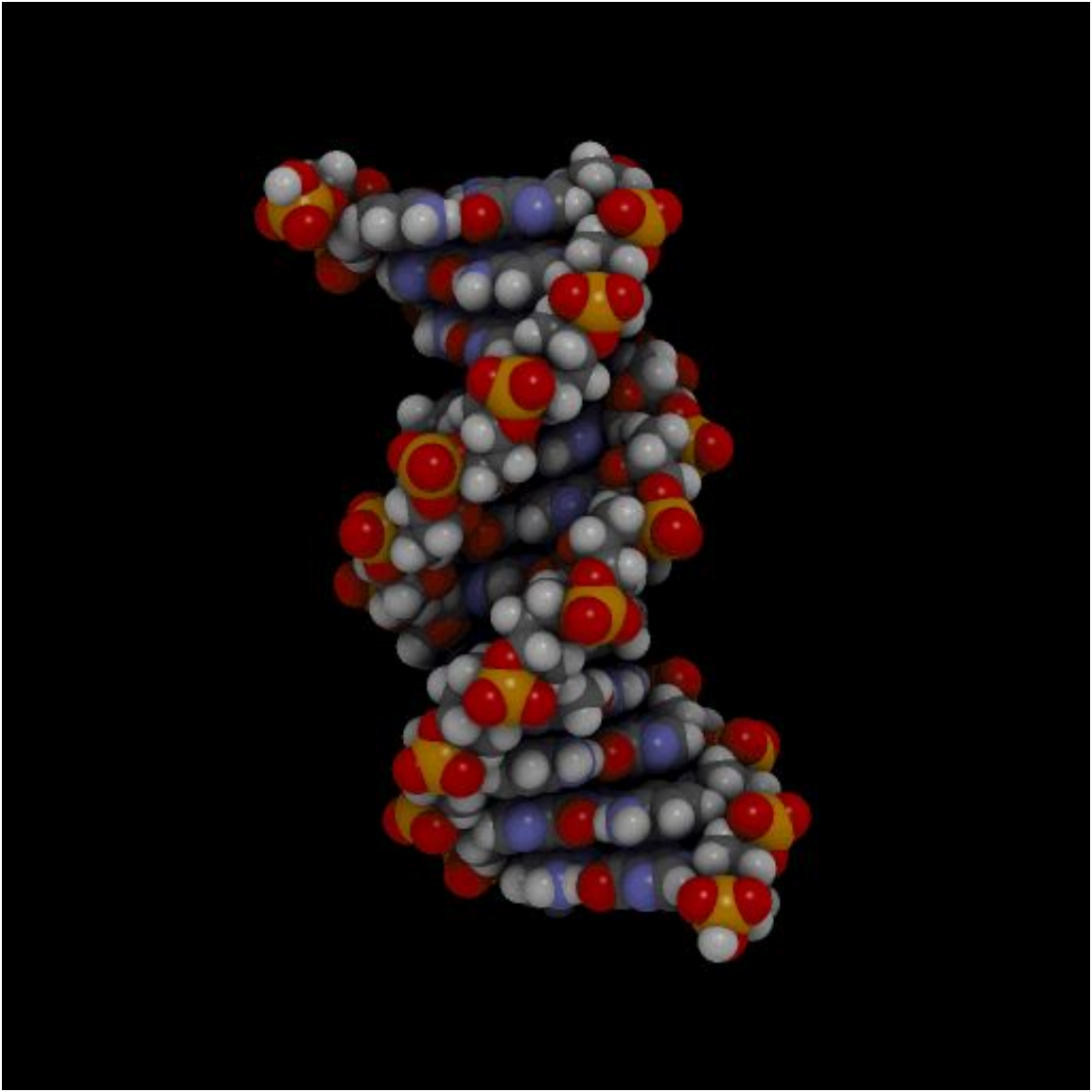
ДНҚ молекуласының екі
еселенуі

Орындаған: Зубайділдә А.Е. БТ-31

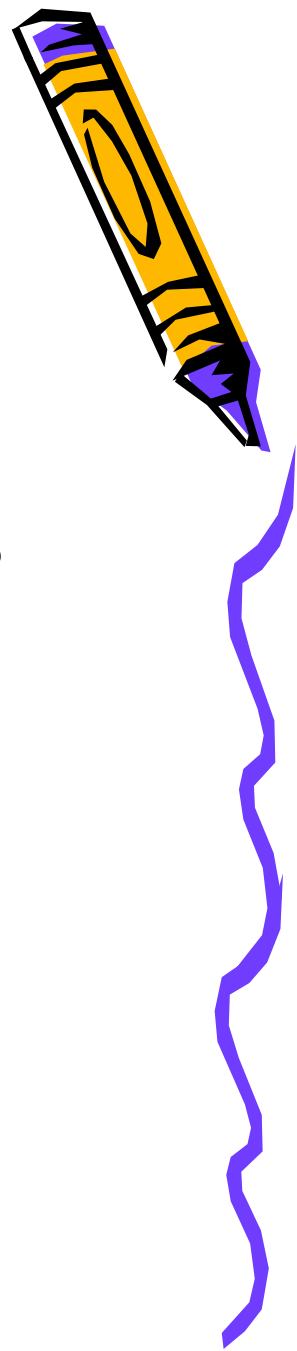

- **Дезоксирибонуклеин қышқылы (ДНҚ)** – барлық тірі клеткалардың негізгі генетикалық материалы болып табылатын күрделі биополимер. ДНҚ-ның негізгі құрылымдық бірлігі – үш бөліктен құралған нуклеотид. Бірінші бөлігі – дезоксирибоза (бескөміртекті қант); екіншісі – пуриндік негіздер: аденин (А) мен гуанин (Г) және пиримидиндік негіздер: тимин (Т) мен цитозин (Ц); үшіншісі – фосфор қышқылының қалдығы.

- ДНҚ молекуласының екі еселеніп өсуі **репликация** деп аталады (лат.replication - қайталау).
- Репликация нәтижесінде, екі спиральді ДНҚ-ның біреуінен, екі ұқсас қос спираль пайда болады. Бұндай екіеселену жолындағы әрбір - жаңа молекула бір аналық және бір жаңа синтезделген тізбектен тұрады және **жартылай консервативті** (сақтаушы, негізгі қалпын сақтау) деп аталады.

- Уотсон мен Крик моделінің көмегімен ДНҚ-ның өздігінен екі еселену (репликация) қасиеті ашылды.

- Чаргафр ережесі :
- Аденин саны тиминге, ал гуанин саны цитозинге тең: $A=T$, $G=C$.
- Туринаның саны пиримидиннің санына тең $A+G=T+C$.
- Аминогруппаның 6 жағдайда тең негіздің саны мен кетогруппаның 6 жағдайда: $A+C=T+G$, бірге сәйкесінше $(A+T) : (G+C)$ ДНҚ-ның әр түрлі бөлек түрлі болуы мүмкін. Олардың біреулері жұптар табады AT , өзгелері GC .

Чаргафртың ережесі рентгеноструктуралық анализдың деректерлерімен, Дж. Уотсон және Фрэнсис Криконның ДНҚ құрылымның түсіндіруде шешуші рөлді атқарды.

Жетекші тізбек

Жаңа тізбектелген
шынжыр

ДНҚ-полимераза

Ата-аналық
шынжыр

Праймаза

Тұрақтылық
ты бұзушы
ақуыздар

ГЕЛИКАЗА

РНҚ-
праймер

Оказаки
фрагментті

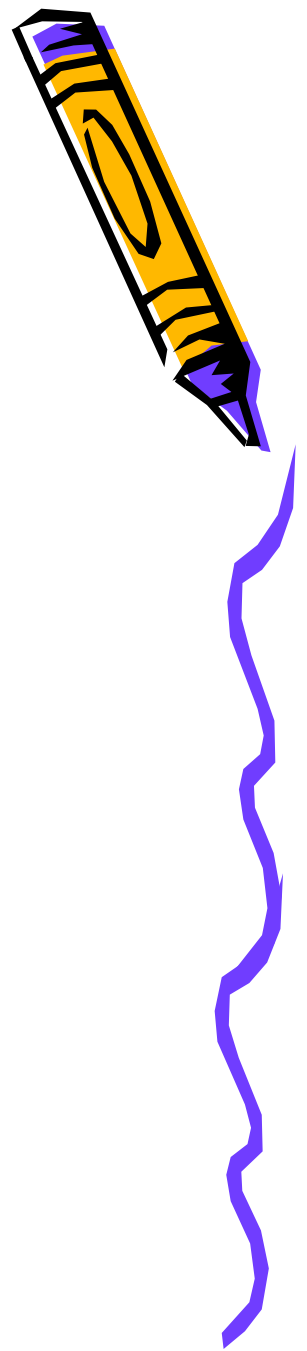
ДНҚ-полимераза
(Оказаки
фрагменттері)

Кешеулдейті
н жаңа тізбек

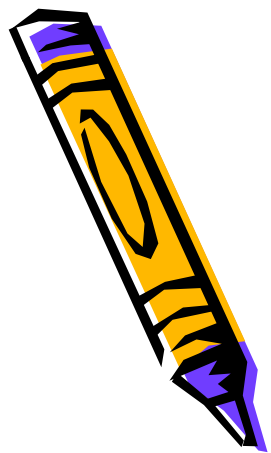
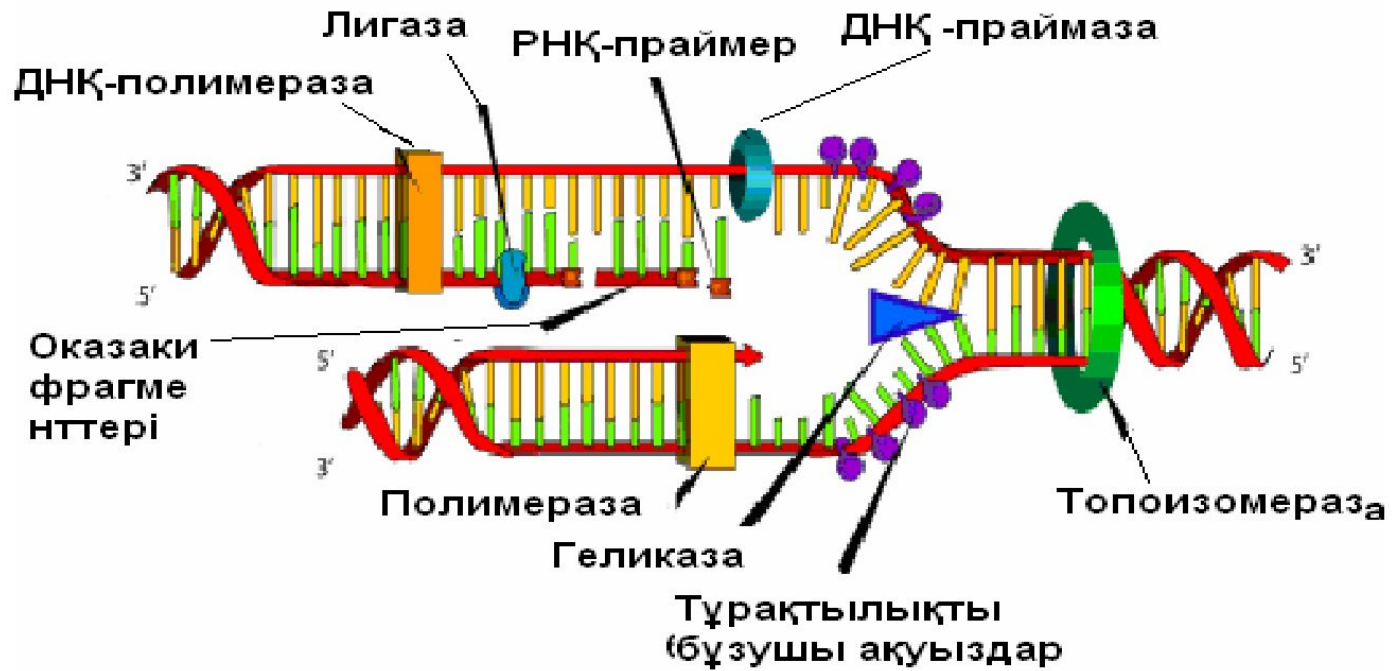

Репликация процессіне 15-20 ақуыздар қатысады. Барлық бұл ақуыздарды 3 топқа бөлеміз:

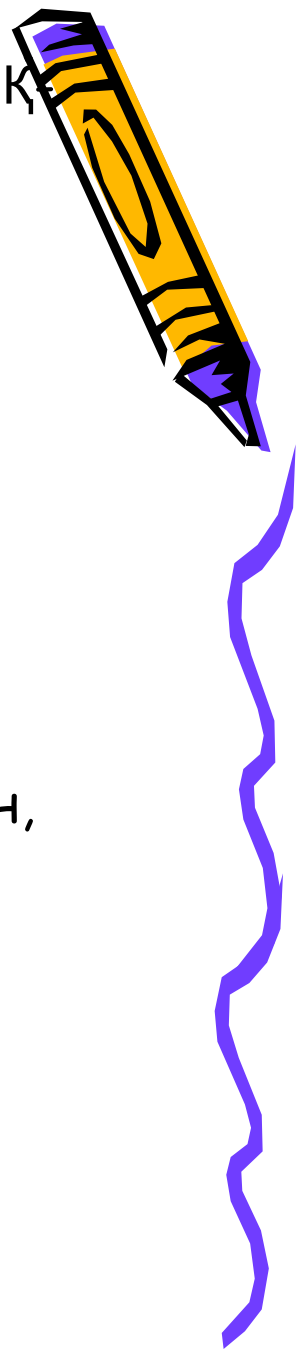
- 1. Ата-аналық ДНҚ-ны репликацияға дайындайтын ақуыздар
- 2. Полимеризация ферменттері.
- 3. ДНҚ - репликациясын аяқтайтын ферменттер.

- ДНҚ -геликаза- полинуклеотидтік тізбекті айырып, ДНҚ-ның екі спиралын тарқатады.
- Дестабилизируеуші (тұрақтылықты бұзушы) ақуыздар-ДНҚ тізбегіндегі бөлікті түзетеді (жазады).
- ДНҚ-топоизомераза- ДНҚ - полинуклеотидті тізбектегі спиральдің тарқатылуынан болатын күшті алып тастай отырып, фосфодиэфирлі байланыстың біреуін үзеді.
- РНҚ - праймаза - жаңадан пайда болған тізбек үшін немесе Оказаки фрагменттері үшін, бастаушы-РНҚ немесе праймерді синтездейді.
- ДНҚ -полимераза - жетекші тізбектегі үздіксіз синтезді және кешеулдейтін тізбектегі Оказаки фрагменттерінің синтезделуін қамтамасыз етеді.
- ДНҚ-лигаза -бастаушы-РНҚ-ны алып тастағаннан кейін, Оказаки фрагменттерін тігеді.

- Репликацияның басталу нүктесінен оның біткенге дейінгі ДНҚ бөлігі - **репликон** деп аталады. Прокариоттағы сақиналы ДНҚ жеке репликоннан тұрады. Сондықтан ДНҚ-молекуласының екіеселенуі эукариоттарда бірнеше нуктелерден басталады. Әрбір репликондарда екіеселену әртүрлі уақытта немесе біруақытта болуы мүмкін.
- ДНҚ тізбегінің ұзаруы - немесе оның жеке фрагменті (үзіндісі), әрқашан 5' / соңынан 3' / соңы бағытында жүреді, яғни нуклеотидтер өсуші тізбектің 3' / соңына қосылады. Өйткені ДНҚ молекуласындағы комплементарлық тізбектер антипараллельді, сосын өсуші тізбекте матрицалыққа антипараллельді, 3' → 5' / соңына қарай оқылады. Фрагменттік комплекстердің функциялануы келесі түрде жүреді: екі синтезделетін тізбектің біреуі басқасымен салыстырғанда алдына оза шығып өседі, сондықтан алғашқы тізбек - жетекші деп, ал екіншісі кешеулдейтін тізбек деп аталады.
- Жетекші тізбек ұзын үздіксіз фрагмент түрінде болады
- Кешеулдейтін тізбек қысқа фрагмент түрінде болады. Бұл Оказаци фрагменттері.
- Прокариот клеткасында Оказаци фрагменттері 1000-2000 нуклеотидтерден, ал эукариотта 100-200 нуклеотидтерден тұрады.

Назарларыңызға рахмет!

